

PULA INVULA

Koranta ya grain SA ya
bahlahisi ba ntseng ba hola

BALA KA HARE:

- 5 > Kotulo ya kgarese seke-meng sa nosetso sa Taung
- 6 > Diphephetso tsa ditjhelete tsamaisong ya temo
- 9 > Bathongwa ba rona ba 2011 ba Molemi wa selemo ya thuthuhang

6

Sejosenyane ha se fete molomo

HORE KGWEBO E ATLEHE, E TSHWANETSE HO TSA-MAISWA KA NEPO. HO RALA DINTHO KA NEPO HO HLOKOLOSI HOBANE KE MOTHEO WA MESEBETSI YOHLE YA TSAMAIISO.

Ho tsamaisa dintho ka tshwanelo ho bolela hore mesebetsi e mene ya tsamaiso – ho rala, ho hlophisa, ho kenya tshebetsong le ho laola, e tshwanetse ho phethwa ka tshwanelo, mosebetsi ka mong o fuwe thahasello eo o e hlohang hore kgwebo e sebetse hantle nakong e telele ho fihlella tse habilweng, tse kang phaello.

Ho rala ruri ho tlamehile ho ba mosebetsi o hloko-losi wa molemi ka ha ke motheo wa mesebetsi kaofela ya polasi. Ho rala ho ka hlaloswa e le boikemisetso

ba mesebetsi ya nako e tlang, e hlokahalang ho fihlella sepheo sa kgwebo ho latela sekema se itseng sa ho fihlella mesebetsi e lebelletsweng.

Hangata ho bolelwa hore motho o sitwa ho rala kapa ho rera ka kelello maemong a temo, mme lebaka le bolelwang ke hore temo e na le tse ngata tse se nang tiisetso/bonnete le dikotsi, tse kang, maemo a tlelaemete, malwetse, phepelo le ho hloka botsitso ha ditheko tsa tse kenngwang mobung le dihlahiswa. Dikotsi tse jwalo, le tse fetofetohang, di ikgethile tlhahisong ya temo, mme ha se tse ka hanyetswang, mme di baka phephetso moralong wa kgwebo ya temo. Le ha ho le jwalo, sejosenyane ha se fete molomo. Keletso ke ho rala dintho tsa hao ho ya ka palohare ya selemo le ho fetola mawa a hao haeba maemo a tswileng tao-

6

Mme Jane o re...

Ebile thabo e kaakang ho ba karolo ya baahlodi phehisanong ya Molemi wa Selema! Dilemo tse ngata e bile tsa ntshetsopele ya lenaneo, mme e bile ntho e thabisang ho boela re bona mehato e phahameng e fihlellwang ke ba bang ba balemi. Ho qolla bahlodi ba bararo ba sehlooho ho bile thata hobane kaofela ba ne ba sebeditse hantle haholo!

Le hoja ho thabisitse, mme re kgotsofetse ho bona tswelopele ya ba babg ba balemi, empa ho kgathaditse matla ho lemoha hore batho ba bang ha ba tswela pele. Ka bomadimabe, re sa ntse re bona ba bang ba balemi ba sa etseng dintho ka nepo – tokiso ya mobu, manyolo, kgetho e nepahetseng ya peo, le taolo ya mahola. Ha o sa etse dintho tsa motheo ka nepo, o ke ke wa ba mohwebi wa makgonthe.

Hangata batho ba bolela hore ba sitwa ho latela ditlwaello tse nepahetseng, mme ba fana ka mabaka a mangata – ba bang motho o re ha ke na terekere, e mong o beha molato ditjeong tsa peo le manyolo, ha e mong a beha molato mmusong. Haeba o rata ho ba molemi wa sebele, o tlamehile ho etsa moralo. Re se re ile ra bona dimela tse ntle di jetswe ka matsoho – sekotwana se senyane sa tshimo se ka nna sa hlalisa dijothollo tse ntle haeba o lokisa mobu hantle, o sebedisa peo e nepahetseng le manyolo, mme o laola mahola. Ho molemo haholo ho jala sebaka se senyane (seo o ka se kgonang), mme wa etsa tsohle ka nepo, ho ena le ho lema sebaka se sehloohadi empa o sa se hlokomela hantle ka lebaka lefe kapa lefe. Hang ha o se o tseba ho sebetsana le sebaka se senyane hantle, jwale o ka atolosa sebaka seo o sebetsanang le sona.

Re tlamehile ho hopola hore lenaneo lena la Grain SA la ntshetsopele le tshetswa ka ditjhelete ke ba trustee ya dijothollo (ka ho qolleha ba *Maize Trust*), mme bao ba thusang ka ditjhelete ba lebelletse ho bona tswelopele. Ha e le siyo mane masimong, re tla tlameha ho emisa ka lenaneo dibakeng tse jwalo. Ruri e tla ba letsatsi le lebe haholo ha re tlameha ho emisa ka thuso ho balemi – le ha ho le jwalo, hona ho matsohong a hao. Haeba tshehetso le kwetliso eo re fanang ka yona e na le molemo ho wena, o tla tshwanela ho kenya tshebetsong ya hao ya tlhahiso diphetoho tse hlokahalang. Ho boima ho ba molemi ya atlehileng, empa sena se matsohong a hao ruri – re teng ho o thusa ka tshehetso le kwetliso yohle ka moo re kgonang ka teng, empa le wena o tshwanetse ho fetola mekgwa ya hao ya tshebetso!

Maikutlo a balemi ba rona

Ditumediso Sehlopha sa Grain SA sa Ntshetsopele ya Molemi

Lebitso la ka ke John Billy Ngwenya. Ke tswa motsaneng wa Glenmore, seterekeng sa Mlondozi, provensenng ya Mpumalanga. Ke qadile ho etsa tsa bokheneke ka 1995 ha ke ne ke rutwa ke ntate. Ke ile ka kenela Thuto ya Tokiso ya Enjene e neng e tsamaiswa ke Monghadi Israel Mokoto wa Grain SA ka Loetse 2008.

Ke qetile thuto ena, ka fumana sertifikate. Ke fumane bokgoni thutong eo, ke ka baka lena kajeno le lokisang diterekere tsa balemi ba metse e haufi. Ke leboha Grain SA. Ke kgothaletsa batho bohle ho kenela dithuto tsena tse tshwarwang ke ba Grain SA.

Ka hlomphe

John Billy Ngwenya

1 Sejosenyane ha se fete molomo

long a ka tshoha a ba teng hara selemo.

Tabeng ya moralo, tse tshwanetseng ho elwa hloko haholo ke tsena:

- Ho tshwanetse ho etswa eng?
- Ho tshwanetse ho etswa hokae?
- Ho tshwanetse ho etswa neng?
- Ho tshwanetse ho etswa ho hokae?
- Ho tshwanetse ho etswa jwang?

Moralo o ka etswang

Moralo o ka etswang o hloka hore meralo e ngolwe fatshe, mme ho be teng boitshwaro. Motho o tshwanetse ho etsa ntho, mme a e etse ho fihlela e le tlwaelo. Ho rala ho ka nna ha ba tayaring, hodima boto, kapa kae feela, ka mokgwa wa elektronike kapa jwang feela. Ha o ntse o rala haholo ka mokgwa ona, ke moo meralo ya hao e tla nne e bonahale e fetoha ya nnete hobane e theilwe ho tseo motho o fetileng ho tsona nakong e fetileng le ditabeng tse fetileng.

Ka tlwaelo moralo o theilwe le ho etswa selemo le selemo. Ho tla etswa eng polasing selemong se tlang. Le ha ho le jwalo, ho tshwanetse ho ba teng moralo wa nako e telele o theilweng ho se tla hlahiswa nakong e telele.

Moralo wa nako e telele

Ona ke moralo o sephara haholo o supang se hopotsweng ho hlahiswa nakong e telele e tlang – e ka nna ya ba dilemo tse hlano kapa ho feta. Mohlala, ikemisetsa ho hlahisa dihekthara tse 500 tsa dijot-hollo ka selemo, ho hlahisa nama makgulong, le tsona dikgoho.

Moralo wa selemo

Ona o na le dikarolo tse pedi jwalo ka ha ho boletswe tlase mona:

Moralo ka kakaretso

Ona o tshwanetse ho bontsha ka kakaretso tshebetso e batsi e

tshwanetseng ho phethwa selemong se tlang, jwalo ka ho ferefa moaho o itseng, ho kampela ka terata, ho hlokomela diterata tse kampelang, ho reka mohoma o mong, dithuto tsa matsatsi a balemi a tshwanetseng ho etelwa, jwalojwalo.

Meralo ya tlhahiso

Se tla hlahiswa ka ho qolleha selemong, ho hokae, le hore jwang, hape le hore sehlahiswa ka seng se tla mmarakwa jwang. Moralo wa selemo sa 2010/2011 o tshwanetse ho kenyeletsa mesebetsi ya tlhahiso, mohlala:

- Ho lema dihekthara tse 4000 tsa poone e tshehla mabapi le mesebetsi ya polasi, e salang e tla rekiswa ka konteraka ho ba leng haufi.
- Ho lema dihekthara tse 100 tsa soneblomo, e rekiswang ka konteraka.
- Ho hlahisa disteers tse 200 tsa dikgwedi tse 20 tse tshwanetseng ho rekisetswa YYY *Supermarket*.
- Ho hlahisa dikgoho tse 40 000 ka kgwedi tse ka rekisetswang XXX *Chicken Wholesalers*.

Oralo o tshwanetso kenyeletsa mesebetsi ka kakaretso, mohlala:

- Ho ferefa setoro sa workshop le sa terekere.
- Ho etsa letamo kampong ya 9.
- Ho lokisa le ho boloka diterata tse kampelang.

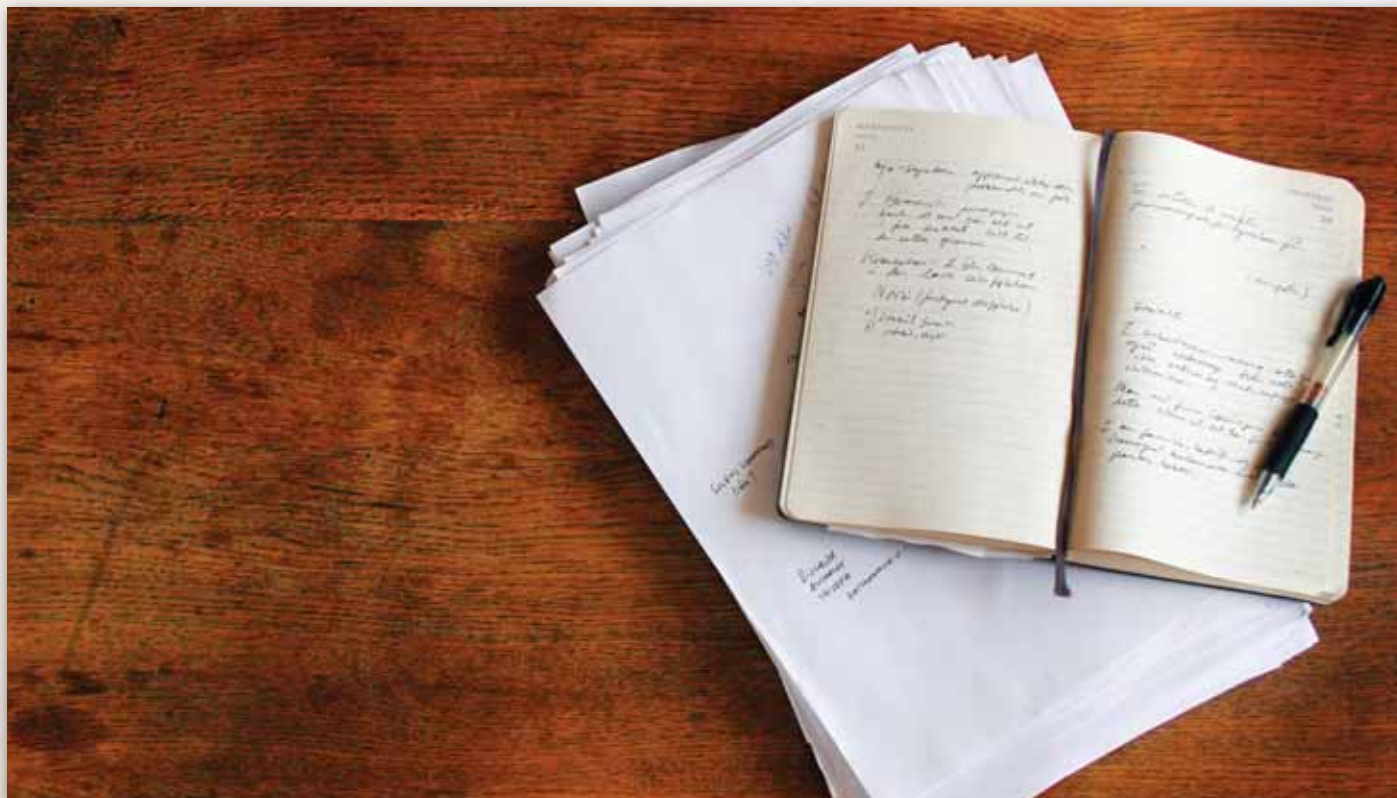
Moralo wa kgwedi

Ho tloha moralong wa selemo – kakaretso le tlhahiso – moralo wa kgwedi o ka etswa. Mohlala, moralo wa kgwedi ya Motsheanong 2011 o ka ba tjena:

Kakaretso – ho ferefa setoro sa workshop le sa terekere.

Moralo wa tlhahiso – mabapi le poone hlahloba masimo kaofela, mme mabapi le kotulo ya soneblomo e be dihekthara tse 100.

Dikgomo – phepele ya lick ya mariha ya diphoofolo, phepele ya *creep feeding* ya manamane, dikgomo tse tlositsweng letsweleng, fumana boima ba tsona, o tshwaye manamane kaofela ka moriana wa *broad*

Sejosenyane ha se fete molomo

Theibole ya 1: Meralo ya letsatsi

	Poone	Soneblommo	Dikgomo	Dikgoho	Kakaretso
Mantaha 09	Hlahloba masimo 5.	Kotula hekthara tse leshome tsa masimo 3.	- Sheba dikgomo. - Sheba <i>winter lick, creep feed</i>. - Dikgomo tse tlositsweng letsweleng, tshwaya, mothamo, kala manamane a 100.	- Lokisa ntlo 3. - Mesebetsi ya letsatsi ntlo 1 le 2.	Ferefa workshopo.
Labobedi 10	Hlahloba masimo 6.	Kotula dihekthara tse 10 tsa masimo 3.	- Sheba dikgomo. - Sheba <i>winter lick, creep feed</i>. - Dikgomo tse tlositsweng letsweleng, tshwaya, mothamo, kala manamane a 100.	- Lokisa ntlo 3. - Mesebetsi ya letsatsi Ntlo 1 le 2.	Ferefa workshopo.
Laboraro 11	Hlahloba masimo 7.	Kotula dihekthara tse 10 tsa masimo 4.	- Sheba dikgomo. - Sheba <i>winter lick, creep feed</i>. - Hlwekisa trough tsa metsi.	- Lokisa ntlo 3. - Mesebetsi ya letsatsi Ntlo 1 le 2.	Ferefa workshopo.
Labone 12	Hlahloba masimo 8.	Kotula dihekthara tse 10 tsa masimo 4.	- Sheba dikgomo. - Sheba <i>winter lick, creep feed</i>. - Lokisa heke ya holding pen.	- Lokisa ntlo 3. - Mesebetsi ya letsatsi Ntlo 1 le 2.	Ferefa workshopo.
Labohlano 13	Hlahloba masimo 9.	Kotula dihekthara tse 10 tsa masimo 4.	- Sheba dikgomo - Sheba <i>winter lick, creep feed</i>. - Lokisa heke ya holding pen.	- Lokisa ntlo 3. - Mesebetsi ya letsatsi Ntlo 1 le 2.	Ferefa workshopo (ho phethahale kajeno).

spectrum le ho fumana boima (*mass*) ba diphoofolo kaofela.

Dikgoho – etsa mesebetsi kaofela ya letsatsi, mmara ntlo ya bobedi, mme o lokisetse ditsunyana ntlo ya boraro.

Moralo wa beke le beke

Maqalong a kgwedi, meralo ya beke le beke, mabapi le kgwedi ka nngwe, e ka etswa. Motheo wa meralo ya beke e theilwe ho ya kgwedi, ka kakaretso le ho ya ka tlhahiso.

Meralo ya letsatsi (ya mosebetsi)

Moralo wa ho qetela o tshwanetse ho ba wa letsatsi le letsatsi qetellong ya beke e fetileng, mme o bontsha ka botlalo se tla etswa letsatsi ka leng bekeng e tlang. Mohlala: Beke ya 9 – 13 Motsheanong 2011, (moralo wa beke le wa letsatsi e kopantswe **theiboleng ya 1**).

Ha kotare e le kgutshwane, dintlha tse ngata di tshwanela ho kenyeletswa meralong. Hape hopola hore meralo e ke ke ya sitwa ho fetolwa, haholoholo, e seng kgwebong ya polasi. Ho teng diketsahalo tse ngata tse ithahelang feela di sa lebellwa, tse kang ho tjha ha makgulo, ho robe ha ha dintho, malwetse, jwalojwalo.

Moralo jwalo ka mosebetsi wa tsamaiso o sebetsa e le motheo wa ho hlophisa le ho kenya tshebetsong, e leng tse tla tshohlwa artikeleng e hlahlamang. Ntle le ho ba le moralo, ha ho taolo ya sebele e tla ba teng hobane moralo ke motheo wa pele mosebetsing wa taolo ka ho beha maemo a hlokalahalang ho etsa taolo.

Nkong ya ho etsa moralo, ho hlophisa, ho Kenya tshebetsong, le ho laola, maneja o tshwanetse ho ba motho ya inehetseng mesebetsing e meng ya bomaneja, e leng, boetapele, ho buisana, ho Kenya tjheso, ho sebedisa ba bang, ho hokahanya, ho etsa diqeto le ho boloka taolo. Mokgwa oo motho a keneng ka teng mesebetsing ena o laolwa ke bohola ba kgwebo.

DITABA TSE MONA DI FUMANWE BUKANENG YA TATAISO YA TSAMAISO
YA POLASI HO ETSA PHAELLO KA MARIUS GREYLING

Dijothollo tsa *maraha*

Kotulo ya kgarese sekemeng sa nosetso sa Taung

2010 E BILE SELEMO SA DIPHEPHETSO MABAPI LE HO JALWA HA KGARESE SEKEMENG SA NOSETSO SA TAUNG. DIPHEPHETSO TSE FAPANENG HO ILE HA KOPANWA LE TSONA, HARA TSE DING, HO KENNGWA HA MEFUTA YA SEPIRITI, SERAME LE MOHATSELA TSE BILENG TENG HO FIHLELA KA LOETSE, DIPULA TSE NELENG, SEFAKO LE HO PHETHOLWA HO HONYANE HA MOBU.

Ho kenngwa ha sepirti, mofuta o motjha Sekemeng sa Nosetso Taung, e bile phephetso e kgolo. Sepirti se iponahaditse hore ke mofuta o hlahisang ditone tse hodimo haholo. Nalaneng ya ho jalwa ha kgarese Taung, sepirti ke mofuta wa pele o hlahisitseng ditone tse hlahisitsweng selemong se ka pele. Ho bile teng masimo a kgonneng ho hlahisa 7,9 ditone hekthara ka nngwe. Ha e ne e se ka baka la diphephetso tse boletsweng, sepirti se ka

be se bontshitse molemo wa sona. Bothata e bile ho sefuwa le nitrojene tse neng di se maemong a SABM. Hona ho bontshitse kgatelopele ditoneng tsa kgarese haesale se kenngwa Sekemeng sa Nosetso Taung ka 1981.

2010 e bile selemo se ileng sa hlaselwa ke serame/lehlwa. Mohatsela le serame di nnile tsa tswela pele ho fihlela ka Mphalane. Hona ho bolela hore serame se amme kgarese mehatong e fapaneng, ho tloha mohatong wa ho etsa dikotola, wa ho etsa dipalesa, ho fihlela ha e se e batla e butswitse. Hona ho amme kgarese hampe. Maemo a tlelaemete a bohlokwa haholo ho jalweng ha kgarese. Ho bile teng 1, 129 ditone, tseo ho tsona nitrojene e bileng tlasa 1,35, e leng e bileng maemong a amohelhang a SABM. Selemong se fertileng 33 ditone di ile tsa rekiswa e le tse sefuweng.

Pula e ngata haholo e ka ama boleng ba kgarese. Nakong ya kotulo ka 2010 e bile hape nako ya dipula tsa hlabula. Kotulo ya kgarese e simollotse

Kotulo ya kgarese sekemeng sa nosetso sa Taung

ka Pudungwana 8 le ka Pudungwana 12, dipula tsa hlabula tsa qala ho na. Ka nako eo, kgarese e nyane e ile ya kotulwa. Masimo a neng a sa kotulwa a ile a tshwarwa ke dipula, mme a kopana le ho bitswang “ho mela pele ho nako” (*pre-germination*). Le ha ho le jwalo, SABMe ile ya etsa diphuputso mabapi le ka moo bona hammoho le balemi ba ka thusanang ka teng le ka moo ba ka sebedisang kgarese ena molemong wa bona ka teng.

Tlhaselo ya serame e ka fokotsa tlhahiso le kotulo. Dihekthara tse ka bang 140 di ile tsa angwa ke serame. Serame se ile sa hlasela makgetlo a mararo a latelanang. Ho ya ka dikhamphane tsa inshoreense, tshenyo e bile pakeng tsa diperesente tse hlano le mashome a mane. Hona ho bontsha mohato wa tshenyo le hore o bile jwang kunong. Masimo a tsejwang a hlalisa ditone tse pakeng tsa tse tshelletseng le tse supileng hekthara ka nngwe, a kgonne feela ho hlalisa ditone tse 4,9 hekthara ka nngwe.

Ho bile bohlokwa ho fumana ditsela tsa ho fokotsa ditjeo tsa disebediswa ka baka la maemo a infolishene. Ka baka lena, ho bile molemo ho sebedisa mokgwa wa ho phetholwa ho honyane ha mobu. Mokgwa ona ke wa phokotso ya disebediswa tsa ho lema — o tswela pele ka mesebetsi e mengata ka nako e le nngwe. Ka mokgwa ona o ka kgaola, wa jala le ho kenya manyolo ka nako e le nngwe. Ho sebedisa mokgwa ona ho a kgonahala ho hlalisa 6,8 ditone hekthara ka nngwe dihekthareng tse legqolo le mashome a mabedi.

Selemong sena, balemi ba shebane le diphephetso tse ngata tseo ba ithut-ileng tse ngata ho tsona. Kotulong, ditone tse 3 688 e bile tsa furu.

JOHANNES KOKOME, MANEJARA WA TLHAHISO YA KGARESE THITELONG YA AFRIKA BORWA TAUNG

Diphephetso tsa ditjhelete tsamaisong ya temo

HORE TEMO E BE KGWEBO E NANG LE PHAELLO, E TSHWANETSE HO SIMOLLA KA HO FANA KA DIHLAHISWA TSE BATLWANG KE BAREKI. KA MORA MOO, HO BA LE BOTSITSO BA PHAELLO TEMONG, TSAMAIISO YA KGWEBO YA TEMO E TSHWANETSE HO DULA E NTLAFATSWA HO YA HO ILE.

Ditlhoko tsa batho

Haesale ho tloha popong ya motho, motho esale a hloka ho hong hore a phele. Dijo haesale e le tlhoko ya sehlooho, hammoho le diaparo le tshireletso. Qalehong, motho o ne a ntse a ikgotsofaletsa ditlhoko tsa hae ka ho tsoma, ho kotula dijothollo tsa hae dimeleng tse hlaha, a iketsetsa diaparo tsa hae, le ho ipata mahaheng.

Ha motho a ntse a tswela pele, ditlhoko le tsona di nnile tsa tswela pele ho fihlela maemong a phahameng a kajeno. Motho o bile o tlohile boemong ba ho ithokomela, mme o ile boemong ba ho reka ditlhoko tse nagata. Ka kakaretso, ho ya ka maemo a kajeno a sejwalejwale, dikgwebo ke tsona tse fanang ka ditlhoko tsa motho phapanyetsanong le tjhelete.

Ka hoo, kajeno re hloka tjhelete ho fapanyetsana le ditlhoko tsa rona. Jwalo ka batho, re ka fumana tjhelete ka ho sebeletsa tjhelete ya rona e kenang. Ke taba ya hore o a itshebeletsa kapa o sebeletsa motho e mong. Haeba o kgetha mokgwa wa ho itshebeletsa, jwalo ka ha o kganna kgwebo ya temo, kgwebo ya hao e tshwanetse ho ba e tiileng ditjheleteng.

Temong ya mehleng ya kgale, ho kgonahala feela haeba kgwebo ya hao e fana ka dihlahiswa tseo batho ba di hloka hore monga thepa a kgone ho ba le tjhelete e kenang.

Ke ha feela ha kgwebo e etsa phaello monga yona a ka kgonang ho ba le tjhelete e kenang (moputso). Haeba tahlehelo e le teng, ha ho moputso o kenang.

Tjhelete e kenang le e tswang

“Ditlhoko” tseo dikgwebo di nang le tsona di “rekisetswa” bareki. Tjhelete e fumanwang phapanyetsanong ke yona e kenang ya kgwebo.

Nakong ya tlhahiso ya ditlhoko, kgwebo e ba le ditshenyehelo tse itseng. Ditshenyehelo tsena di arolwa ka mekgwa ena e latelang:

- **Ditjeo tsa tlhahiso** – peo, manyolo, dibolayakokwanyana tsa peo, meriana, kotulo le ditjeo tsa mmaraka.
- **Ditjeo tse ka hodimo** – ditjeo tsa banka, tsa ofisi, tsa dibuka – le tsa makoloi.
- **Ditjeo tse tsitsitseng** – dilaesense tsa makoloi, meputso ya basebetsi ba dinako tsohle, ho theoha ha boleng ba thepa, le ditjeo tsa inshorensense.
- **Ditjeo tsa ka ntle** – tswala dikadimong, meputso ya manejara le rente ya ho hira masimo.

Ditjeo kaofela ke ditshenyehelo ha di se di kopane.

Phaello/tahlehelo

Phaello e lekana le tjhelete e kenang ha ho tloswa e tswileng.

**E KENANG - E TSWILENG = PHAELLO/TAHLEHELO
(I - E = P/L)**

Kapa ho ya ka puo ya temo:

**E KENANG - E TSWANG/DITSHENYEHELO = YOHLE E
KENANG - DITSHENYEHELO TSE KA HODIMO &
DITJEO TSE TSITSITSENG = E KENANG YA POLASI -
DITJEO TSA KA NTLE = PHAELLO YA POLASI**

Baamohedi ba ditheko le diphephetso

Mosebetsing wa motheo, balemi ke baamohedi ba ditheko ho ya ka tjhelete e kenang le tjhelete tsa ditshenyehelo. Ka bobedi, e kenang le e tswang, di a eketseha ha nako e ntse e tsamaya, le hoja sena se etsahala mehatong e fapaneng. Nnete ke hore, J. Willemse o tlalehile ho Landbouweekblad ya 26 Hlakubele 2010 hore ka 2009, ha ho shejwa indasteri kaofela ya temo, tjhelete e kenang e eketsehile feela ka 2,6% selemong, ha e tswileng yona e eketsehile ka 8%. Diperesente tsena di fapana selemo le selemo, empa di baka se bitswang ho kgangwa ha ditheko. Ha ho shejwa dilemong tse ngata tse fetileng, ho kgangwa hona ha ditheko ho ka bontshwa **setshwantshong sa 1**. (Lenane la mehlodi: Willemse, J. 2010, Resessie sweeplag knyp Landbou. Landbouweekblad: 26 Hlakubele 2010).

Haeba dintho di dula di le ka moo di etswang ka teng temong, di sa fetohle selemo le selemo, sekgeo pakeng tsa e kenang le e tswang se tla kwaleha, mme ho dula ho ntse ho eba boima ho etsa phaello. Leihlong la tsa ditjhelete, ho a hloka hore tsamaiso ya kgwebo ya polasi e tshwane-tse ho dula e ntlafala ka nako tsohle hore katleho e fihlellwe ditjheleteng.

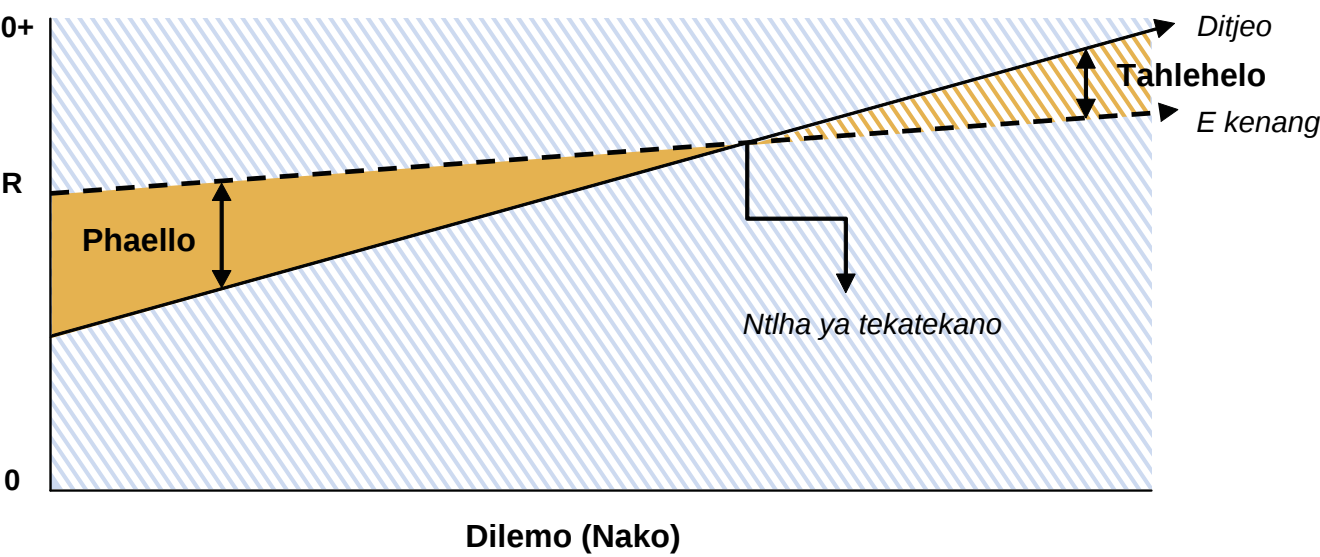
Hona ho ka etswa ka ho hlokomela ka dinako tsohle ho ntlafatsa tsamaiso ya dibaka tsohle tsa tsamaiso kgwebong ya temo. Sepheo e tshwanetse ho tsitlallela hore tjhelete e kenang e fete ya ditshenyehelo nakong e telele, jwalo ka ha bo bonahala **setshwantshong sa 2**.

Ha se mosebetsi o bonolo hore manejara wa polasi a be le tshwaetso e ntle ha a sheba dintlha tse itseng tse leng ka nqane ho matla a hae. Ena ke phephetso e kgolo e shebaneng le manejara wa polasi. Re ka re motho o tshwanetse ka dinako tsohle ho sheba sekgahla sa ditjhelete mabapi le tjhelete e kenang le e tswang nthong e nngwe le e nngwe e etswang kapa e sa etswang kgwebong.

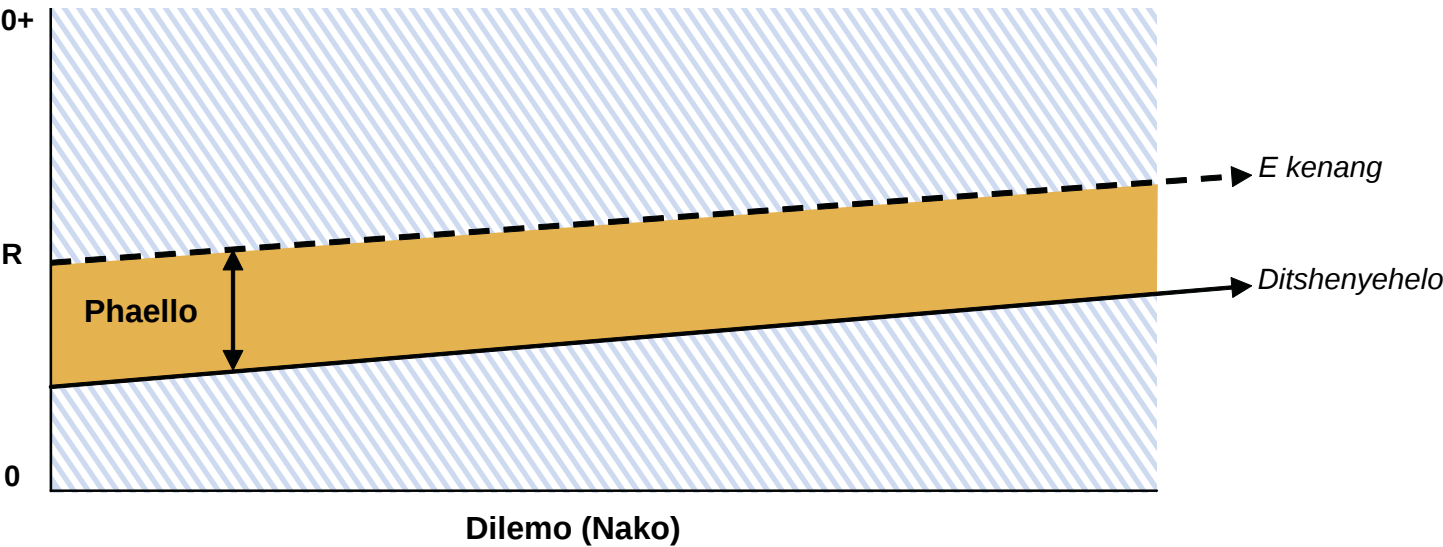

◀ Diphephetso tsa ditjhelete tsamaisong ya temo

Setshwants'ho 1: Phaello, tahlehelo le ntlha ya tekatekano

Setshwants'ho sa 2: Phephetso

Qetelo

Qetellong, hore phaello e be teng, kgwebo ya polasi e tshwanetse ho qala ka ho fa bareki seo ba se hlohang. Ka mora moo, hore phaello e dule e tsit-sitse, tsmaiso ya kgwebo ya polasi e tshwanetse ho dula e ntlafala ka dinako tsohle.

DITABA TSENA DI TSA BUKANENG YA TATAISO YA TSAMAISO YA TEMO HO ETSA PHAELLO KA MARIUS GREYLING

Tlhahiso ena e ikgethileng, e kgonahetse ka thuso ya Trusete ya Diserele tsa Mariha (Winter Cereal Trust).

Bathonngwa ba rona ba 2011 ba Molemi wa selemo ya thuthuhang

EKA TSHOMO HO NAHANA HORE RE Fihlile Nakong ena ya Selemo haPe. RE ENTSE QETO YA HO ETELA BALEMI MATHWASONG A SELEMO HORE RE BONE DIJOTHOLLO DI SA LE TALA.

Re nkile leeto ho tloha ka la 11 ho fihlela ka la 14 Mmesa, mme baahldi e bile Karabo Peele (*Maize Trust*), Gerhard Mamabolo (AgriSETA), Jenny Mathews (sehlopha sa tshebetso), Dirk van Rensburg (sehlopha sa tshebetso), Willie Kotzé le Jane McPherson (mosebeletsi wa lenaneo).

Re ne re thabile haholo ho fuwa mpho ya koloi ke ba Volkswagen ba Klerksdorp ho e sebedisa nakong ya ketelo, mme ka baka lena re kgonne ho tsamaya mmoho. Ba thontsweng mabapi le Molemi ya Thuthuhang wa Dijothollo wa 2011 e bile ba latelang:

Koos Mthimkhulu

Koos o hlahetse Paul Roux, polasing ya Julius Bobbert. A kena seko-
lo sa polasing ho fihlela Sehlopheng sa 1. Ho tloha dilemong tsena tsa
bongwana, a bapala le bana ba molemi ho fihlela ha a etsa mesebetsi
e fapafapaneng polasing. A simolla ka ho hama dikgomo tsa lebase, a

sebetisa ka dikgomo tsa nama le ka mehlape e meng, hamorao a kganna
diterekere le ho sebedisa disebediswa tse ding tsa temo dilemong tse
hlano. Koos e bile mokganni wa lori polasing, mme a simolla ho tjesell-
etsa ditshepe, a lokisa disebediswa. Ha a le dilemo tse 26 a ya polasing
e bitwang Mieliebult ya Frikkie du Preez moo a ithutleng tse ngata ka
disebediswa tsa temo, ho tjeselletsa ditshepe le ho jala dijothollo.

Frikkie o bile le seabo se seholo ntshetsopeleng ya Koos ho tloha
ha e le mosebeletsi feela wa polasi ho fihlela a eba molemi wa mohwebi
ka boyena. A fumana boiphihlelo bo bongata ha a ntse a sebeletsa Frikkie.
Frikkie a mo rekisetsa disebediswa tse ngata tseo Koos a kgonneng
ho di lefella ha tjelele e ba teng. Ka ho sebedisa tseo a di rekileng ho
Frikkie, Koos a iketsa rakonteraka, mme a sebeletsa balemi ba bang ba
thuthuhang lebatoweng la Senekal. Mosebetsi ona wa kenya tjelele eo
a kgonneng ho lefella disebediswa tsa hae ka yona.

Koos a fumana diterekere tsa John Deere 3140 le 265 Massey Fer-
guson le disebediswa tse ding tsa mosebetsi wa bokonteraka. A tsetela
e nngwe ya tjelele ya konteraka dikgomong. Hamorao a hira dihekthara
tse 55 tsa mobu o lemehang moo a ileng a jala poone, a kotula palohare
ya ditone tse 3 hekthara ka nngwe selemong sa pele. A fumana polasi,
Astoria, ka 2007 ho ba Lefapha la Ditaba tsa Naha moo hajwale e leng
molemi wa mohlakomedi. Koos ke molemi ya nang le bokgoni, mme o re
o thabela tshehetso ya Grain SA le ya Lefapha la Ditaba tsa Naha, le tseo
ba mo etseditseng tsona, empa o lemoha hore nakong e telele tlhahiso

Ditho tsa baahlodi e bile Karabo Peele, Jane McPherson, Gerhard Mamabolo, Jenny Mathews, Dirk van Rensburg le Willie Kotzé.

Bathonngwa ba rona ba 2011 ba Molemi wa selemo ya thuthuhang

Koos le Lydia Mthimkhulu kitjhineng ya bona.

Thando Lolwane o itokisetsa ho sebetisa masimong.

Malefane Makubo ha a hlalosa lerato la hae la temo.

ya hlahlafethe, mosebetsi ha o etsetswe makgethe, ha e sebetse mobung o haellang. Dikonteraka di sebetisa selemo le selemo, mme konteraka e saennweng hajwale pakeng tsa Lefapha la Ditaba tsa Naha e simolla ka la 10 Pudungwana 2008 ho fihlela ka Pudungwana 2009 ka monyetla wa hore ba Ditaba tsa Naha ba ka ntjhafatsa konteraka ya selemo haeba polasi e hlokometswe hantle, mme e sebetswa hantle. Nakong e fetileng ho ne ho kgonahala hore molemi a fumane thaetleledeed ya masimo, empa dintho difetohile jwale, mme ha ho a hlaka hore ekaba Koos o tla ke a fumane thaetlele na. Ba ditaba tsa Naha ba thabile haholo ka mosebetsi o etswang hajwale ho fihlela mona, mme ba bontshtse hore tumellano le mohlokomedi e ka nna ya ntjhafatswa.

Ka ha Koos a tshwenyehile ka molemo wa tlhahiso ya dijothollo mobung wa bokgoni bo tlase lebatoweng la Senekal, o batla ho eketsa kgwebo ya hae ya konteraka. Hape o ntse a batla mobu wa bokgoni bo phahameng oo a ka o hirang mabapi le tlhahiso ya poone le soneblomo. Ba boetse ba batla ho eketsa palo ya dikgomo tsa nama polasing. Tse ding tsa sehlooho tsa tse mo tshwenyang ke ditlwaello tse fosahetseng tsa Lefapha la Temo ha re etla tabeng ya ho nehelana ka disebediswa ho balemi. Koos o rata ho phahamisa boemo ba phepele ya metsi dikampong tsohle tsa polasi ya hae, ho reka dikgomo tse ngata le ho hloma makgulo a nako tsohle mebung e sa tebang.

Koos ke mohlala wa motho ya qadileng a se na letho, mme a nyoloha ho fihlela mona moo a leng teng kajeno. Ho etsa hore motho a ikutlwe a le motlotlo ha a etela polasi ya hae hobane ntho e nngwe le e nngwe e maemong a matle, e hlokometswe ka makgethe jareteng. Disebediswa kaofela tsa hae di bolokilwe hantle, di bolokilwe tlasa marulelo. O nyetse Lydia, mme o na le bana ba bararo, baradi ba babedi ba seng ba nyetsewe, le mora, e leng Clifford. Petunia, e mong wa baradi ba hae, ke graduate ho tsa temo, o sebetisa jwalo ka ofisiri ya katoloso lebatoweng la Ficksburg. Clifford o entse thuto ya lemo tse pedi ho tsa tsamaiso mmarakeng le temong, o sebeditse sepoleseng dilemo tse pedi, mme jwale o polasing le ntatae ka nako tsohle. Ke motho ya matla ho tsa metjhine, mme sena se bonahala ka boemo ba disebediswa tsa hae. Koos le ba lelapa ba dula polasing, ke mohlala o motle wa mofuta wa phetoho eo lefapha lena le e batlang.

Thando Love Lolwane

Thando o hlalile ka 1957 Gelukspan (Bapong). Ke mora wa borobong wa bana ba 12 ba Stention le Francinah Lolwane. O qadile ka sekolo sa Motswenyane Primary School ho tloha ka 1966 mme a tlohela ka 1971 hoba a fete sehlopha sa 5 (Kereiti ya 7).

Ka 1997 a qala ho sebetisa Stilfontein Panelbeaters e le mosebeletsi hara ba bang, a ya sebetisa Marico Foodstar e le ya tsamaisang metjhine dikgwedi di se kae. A ya sebetisa Stilfontein Goldmine e le mokganni wa terene ka morafong.

O nyetse Atholia Lolwane, mme ba na le bana ba bahlano, baradi ba babedi le bara ba bararo. Wa pele Jacob (32) hajwale o sebetisa Health Department, Schweizer-Reineke. Progress (30) o sebeletsa *Social Development*. Gladwin (28) o sebeletsa sesole sa tshireletso, hajwale o sebetisa le ntatae polasing. Primrose (24) o etsa dithuto tsa temo Taletso FET ha Nomvuyo (16) a etsa Kereiti ya 10 Bethel High School. Gladwin rata temo haholo, o thusa ntatae polasing.

Thando o simollotse ka temo ka 1982 ka ho thusa ntatae. Ka 1983 a kgona ho fumana kadimo ya tjelele ho ba Agribank (Bophuthatswana), a simolla ho temo ya dihekthara tse 75 ka terekere e le nngwe. Ka 1989 a reka terekere e nngwe, 6010 Ford tractor. O rekile polasi ya dihekthara tse 400 Klippan, a hira e nngwe ya dihekthara tse 249 Lareystryd, le ya mobu wa setjhaba Gelukspan. Ka 2008, Thando ya ba Molemi e Motjha wa Kotulo ya Selemo wa Toyota. Ho ya ka Thando temo ke bophelo!

Malefane Makubo

John Dipane masimong a hae.

Boy Mokoena o bontsha baahlodi soneblomo ya hae.

David Motswene masimong a hae.

Malefane o hlalhetse Petrus Steyn ka la 25 Loetse 1949. O holetse polasing ya Mr. C.A Claassen lebatoweng la Petrus Steyn. A simolla ka sekolo, a qeta Kereiti ya 4 Danielsrus Primary School pela Petrus Steyn. Malefane o rata temo, mme o e sebeditse a le dilemo tse pedi. O ne a sebetse e le mosebetsi ya feletseng ha a le dilemo tse 15. Malefane o re ka nako eo o ne a fumana moputso wa 50 sente ka kgwedi, mme o kgonne ho fumana moputso o feletseng (R2 ka kgwedi) ha a se a kgona ho jara mokotla wa poone (200 lbs) hlohong!

Malefane a tlohela polasi, a sebetse VKB – o bolela hore moputso wa hae o ne o le motle, mme hona ha etsa hore a kgone ho nyala (e ne e le R10 ka kgwedi). Ka mora dilemo tse itseng, molemi wa mohwebi a mo kopa ho kgutlela polasing. O re ba phela hantle, mme o ne a atisa ho fumana ditlhapiso (*bonus*) tsa mekotla e 20 ka mora kotulo – ena e ne e le tjelele e ntle.

Malefane o ne a rata ho sebetse ditropong tse kgolo dibakeng tsa meaho, mme ka hoo, a ya Qwa-Qwa hore bukana ya hae ya pasa e mo dumelle ho tloha sebakeng seo. Ka 1990 Malefane a etsa qeto ya ho tloha toropong, a ya QwaQwa moo a ileng a reka polasi teng. Qalong, o ne a mpa a hiriseditswe polasi (R3 500 ka kgweditshelela), empa hamorao a kgona ho ithetela polasi ya hae ka kadimo ya tjelele ho ba Land Bank, eo a seng a e lefile ka ho phethahala. O rekile polasi ya dihekthara tse 560, mme tse 200 ke mobu o lemehang.

Malefane o bolela hore o ipoleletse hore o tla lefa dikadimo tsa hae ka tjelele efe kapa efe e ka kenang polasing ya hae – ditlhoko tsa hae di emela morao ho fihlela a lefile tjelele ya kadimo. O se a lefile tjelele tsohle tseo a di adimileng, mme jwale o tshwere temo ya koro, poone, dinawa tsa soya, dinawa tse ommeng, nama ya kgomo, mme o rekisa le lebeso (dairy e nyane). Malefane o bona bokamoso, o natefelwa ke temo.

John Dipali

John o hlalhetse polasing ya Vaalbank, lebatoweng la Senekal. A kena seko-

lo sa polasing sa Vaalbank ho fihlela Kereiting ya 6. Ka mora ho ba polasing dilemo tse nne, a kena Lefapheng la Ditsela ka 1970, ya ba mosebedisi wa kereitara. Ka dilemo tse 23 ya ba mokganni wa dikereitara Lefapheng la Ditsela le la Mesebetsi ya Setjhaba. John o nyalane le Jeanette (ya rutileng sekolong sa poraemari Senekal dilemo tse 30), bana ba bona ba se ba nyetse.

John le metswalle e mene ba rekile polasi Rooikoppies empa ba e rekisetsa Monghadi Mohapi ka 2005. John a reka polasi ya Concordia ka thuso ya ba Ditaba tsa Naha ka 2005. O se a na le thaetlele deed ya polasi. O thabile haholo ka thuso eo a seng a e fumane ho Lefapha la Temo le Grain SA. Ke molemi ya sa senyeng. Polasi ya hae e etsa dihekthara tse 277, hape o hira dihekthara tse ding tsa tlatsetso tsa mobu o lemehang.

Tse ding tsa diphephetso tse mo tshwenyang ke ditjeo tse phahameng tsa tse kenngwang mobung le ditheko tse tlase tsa dijothollo. Mekgwa ya hae ya temo e metle, o sebetse ka disebediswa tse ntle polasing. Ka ha John ha e sa le mohlankana, o hlophisa dintho tsa hae hore a phethe mesebetsi ka nako.

Boy Mokoena

Boy o hlalhetse Middleburg ka 1948 polasing eo batswadi ba neng ba sebetse ho yona. O nyetse, bana ba bane. Ha a eso kene sekolo bophelong ba hae, tsa temo o ithutile tsona ha a ntse a sebetse e le modisa. Hajwale o na le dikgomo tse makgolo a mabedi. Matsatsing ao, ba ne ba qobellwa ho kena sekolo, mme ka baka lena, lerato la hae la temo le nnile la eketseha.

O simollotse ho sebetse mapolasing a bahwebi, a tloha boemong ba ho ba mosebeletsi feela, a ba a kganna terekere, a qetella e le foromane. Ka ha e kile ya ba modisa, hape a boela a ba le lerato le matla la ho hweba ka dikgomo. Jwale o na le dikgomo tse makgolo a mabedi tseo a hwebang ka tsona.

Dilemong tse ka bang 15 tse fetileng, Boy o ne a na le dikgomo tsa nama tse ka bang 800, mme e nngwe ya diposo tse kgolo tseo a kileng a di etsa ke ho rekisa dikgomo ho lefella disebediswa tsa hae le ho lema

PULA IMVULA

**Kgatiso ena e tsheheditse ke
ba Maize Trust.**

GRAIN SA

PO Box 88, Bothaville, 9660
▶ (056) 515-2145 ◀
www.grainsa.co.za

MANEJARA WA LENANEO

Jane McPherson
▶ 082 854 7171 ◀

SPECIALIST: TRAINING & DEVELOPMENT

Willie Kotzé

▶ 082 535 5250 ◀

SPECIALIST: FIELD SERVICES

Danie van den Berg

▶ 071 675 5497 ◀

PHATLALATSO: PULA-IMVULA

Debbie Boshoff

▶ (056) 515-0947 ◀

BAHOKAHANYI BA PROVENSE

Daan Bosman

Mpumalanga (Bronkhorstspuit)
▶ 082 579 1124 ◀

Johan Kriel

Free State (Ladybrand)
▶ 079 497 4294 ◀

Tonie Loots

North West (Zeerust)
▶ 083 702 1265 ◀

Jerry Mthomboti

Mpumalanga (Nelspruit)
▶ 084 604 0549 ◀

Lawrence Luthango

Eastern Cape (Mthatha)
▶ 083 389 7308 ◀

Jurie Mentz

KwaZulu-Natal and Mpumalanga
▶ 082 354 5749 ◀

Ian Househam

Eastern Cape (Kokstad)
▶ 078 791 1004 ◀

DESIGN, LAYOUT AND PRINTING

Infoworks

▶ (018) 468-2716 ◀
www.infoworks.biz

PULA IMVULA E FUMANWA KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho

Senyesemane, Seburu, Setswana,
Sesotho sa Leboya, Sezulu, Seqhotsa.

Bathonngwa ba rona ba 2011 ba Molemi wa selemo ya thuthuhang

dijalo tsa mofuta wa monawa. Boy hape o bile le centre pivot ya dihekthara tse ka etsang 40 polasing ya hae e simollotseng dilemong tse hlano tse fetileng. Ka bomadimabe mehala ya dikhebole ya centre pivot e ile ya utsuwa le setseishene sa pompo tsa utsuwa.

Ka ho se rutehe, Boy ha a ka a sitisa bana ba hae ka ho se ba fe thuto. Ba bararo ba bana ba hae ba ile ba tloha sebakeng sa mapolasi, mme jwale ba sebetsa hantle metseng e meholo ya ditoropo. Moradi o mo thusa ka tsamaiso le ditaba tsa ditjhelete polasing.

Ka bomadimabe, Boy o bona lefifi feela ka sehla se tlang. E ka ba taba e bohloko haholo ha re ka lahlehelwa ke motho ya tjena ya etsang tsohle ka boyena.

David Motsweni

David o hlahetse Middleburg ka 1949 polasing ya Patatfontein. O ne a thusa ntatae le ntataemoholo polasing, mme ka hoo lerato la temo la hola a sa le monyane. Ba ne ba sebedisa mokgwa ola wa kgale o bitswang "derde deel" moo ho neng ho panwa dikgomo le ho jala, mme ha nako ya kotulo e fihla ba ne ba fumana feela karolo ya boraro ya dijothollo.

Ditaba tsa David tsa ditjhelete di tshwerwe ke yena ka sebele ka ha o na le dikgwebo tse ding tse kang Naga piggery e tswetseng pele haholo le ho hlokomelwa hantle. O dumela tabeng ya hore mosebetsi o mong le o mong o ikemele ka bowona, mme ha o sa atlehe o a o kwala. O reka dipeo tsa hae ho ba Monsanto, mme ha ho GM tsa letho tse sebediswang. Dikhemikhale di rekwa ho ba Quemico, manyolo ho ba Sasol Nitro. O kgotsofetse ka dikhamphane tse mo thusang ka tse kenngwang mobung hobane ha ba nyamele ha motho a se a rekile.

David o ne a sa rate ho ntsha maikutlo ka seabo sa Mmuso Temong, le tabeng ya ho ntshetsa pele balemi. O dumela hore katleho ya hae e matsohong a hae le dijheleteng tsa hae, mme karolo ya katleho ya hae ke hore ha a dumele tabeng ya ho paroletsa (*short cut*). Tsela e nngwe feela, mme ke tsela e nepahetseng.

Tshoso ya sehlooho ke tshenyoo e bakwang ke tlhaho, jwalo ka komello, sefako, kapa kotsi efe kappa efe ya tlhaho. E nngwe ke ho se tsetse ha mmara moo ditjeo tsa tse kenngwang mobung di sa nyalaneng le ditheko tsa dijothollo ka bala la tlhahiso e fetang tekano.

David o rata ho atolosa tshebetso ya hae le ho lema dihekthara tse ngata, mme o na le bokgoni ba ho fihlella seno hobane o na le metjhine. Hore a phele nakong e tlang, ho hloka hore a hlopholle mmara hantle, mme a leme tse nepahetseng jwalo ka ha ditlhoko tsa batho le tsa ikhomomi di lebelletse.

Tlhodisano ena e haufi, empa re motlotlo ho phatlalatsa hore ba bararo ba thontsweng ke Thando Lolwane, Malefane Makubo le Koos Mthimkhulu. Re ba lakaletsa katleho.

JANE MCPHERSON, MANEJARA WA LENANEO LA GRAIN SA LA NTSHETSOPELE YA MOLEMI

**Sepheo sa rona ke ho hlahisa kgatiso e
hlwahlwa e ka kgonehang. Maikutlo afe
kapa afe a tobaneng ledikahare tse
hlophisitsweng kapa tlhahiso ya tsona, ke
tse ka lebiswang ho Jane McPherson.**